

Párlat- és pálinkatörténet

Dr. Balázs Géza
egyetemi tanár
ELTE

Áttekintés

- Kutatástörténet
- Módszerek
- Az emberiség és az égetett szeszek
- A világ szeszes italai
- Az egyes párlatfélések megjelenése Mo.-on
- A magyar párlatkészítés története: 10-14. sz. – 15. sz. – 16-17. sz. – 18. sz. – 19. sz.
- Antialkoholista ellentámadás
- Pálinka a 20. sz.-ban: -1920-ig – 1920 -1952. – feles főzés: 1952- – bérfőzés 1970- - 1983- egyéni vállalkozás is – 2000/2002. a pálinka reneszánsza – 2010. egyéni főzés visszaállítása

Hatások

- Szekfű Gyula: A magyar bortermelő lelki alkata, 1922.
- Cei-Bert Róbert Gyula: A bor vallomása, 2002.
- Borok és korok (Benyák), 2002

- Bevilaqua-Borsody Béla: A magyar serfőzés története, 1931.
- Andrásfalvy Bertalan, A vörösbor Mo.-on, 1957.
- Gaál Ernő, A sör, 1988.
- Kisbán Eszter: A kávé bevezetése..., 1988.

2004

- Egy főre jutó szeszésital fogyasztás (%):

Bor: 36,6

Sör: 33,0

Pálinka: 30,4

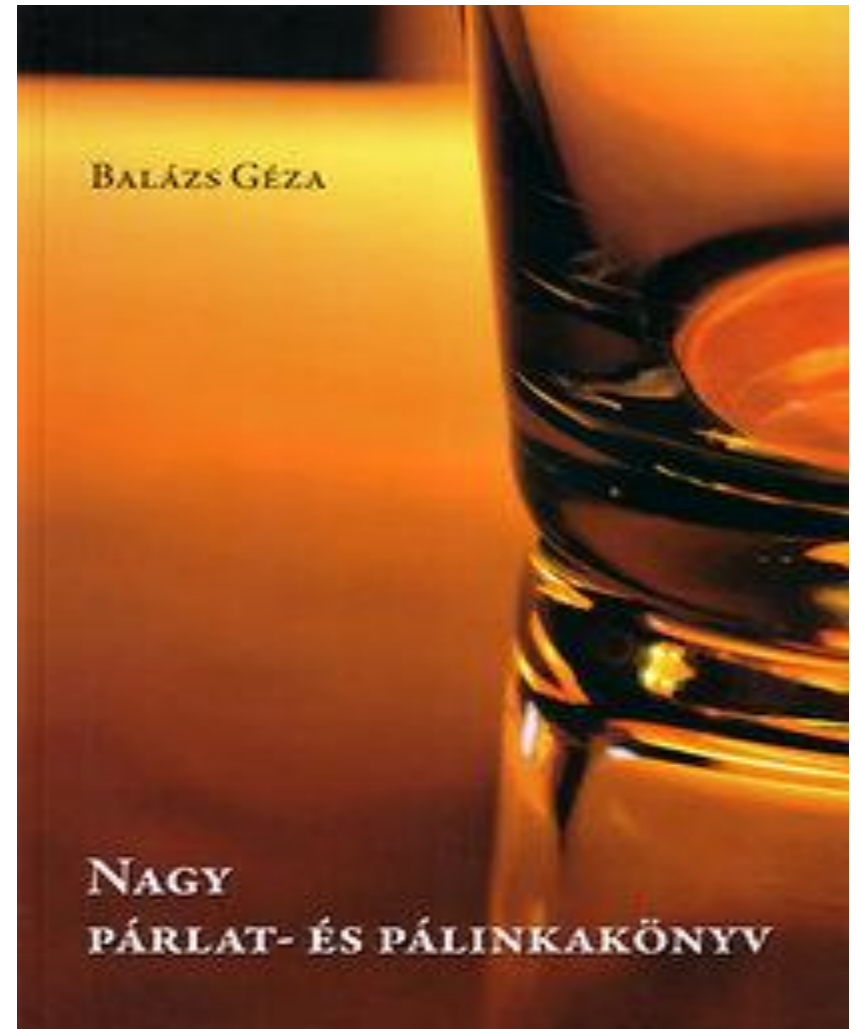
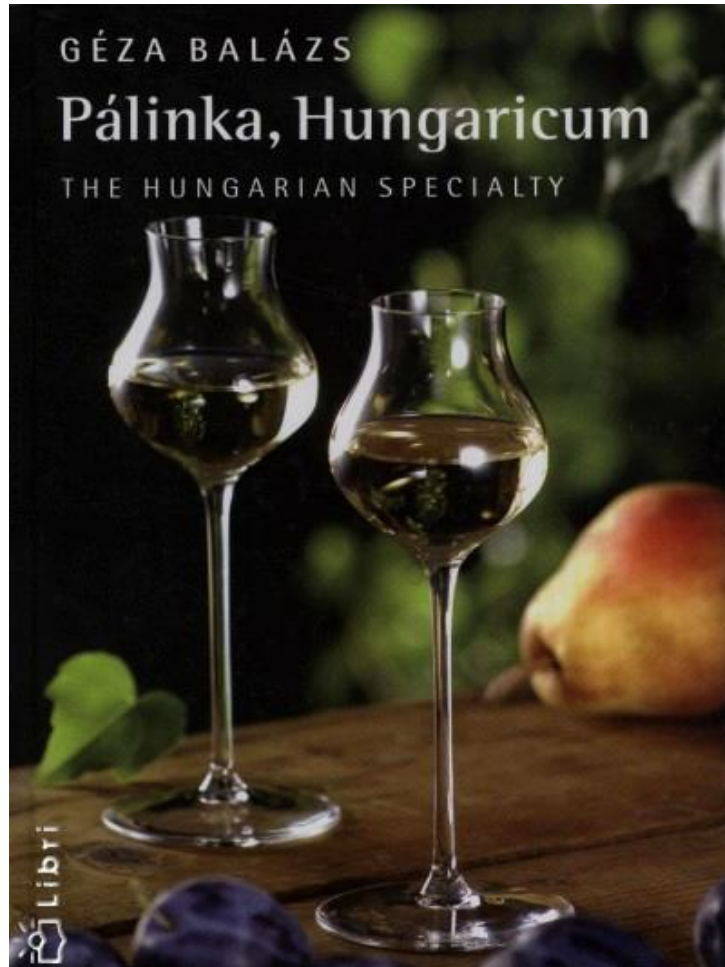
1. publikációm

- 1986. Égetett szeszes italok készítése és fogyasztása Közép-Tisza vidéken (Herman Ottó Múzeum Évkönyve, Miskolc)

1998, 2003

2004 (angol, magyar), 2012

Kutatástörténet

- Maurizio, Adam: Geschichte der gegorenen Getränke, 1933.
- Wüthrich, Peter: Alkohol in der Schweiz, 1999.

Magyar kutatás

- 1778. Weszprémi István orvostörténet
- 1927. Magyary-Kossa Gyula: m. királyné életvize
- 1898- Magyar Szesztermelő
- 1898- Ált. Szeszipari Közlöny
- 1930- Szeszipar
- 1948. Torbágyi-Novák László: Az égetett szeszesitalok

- 1979. Kárpáti Endre: A magyarországi alkoholizmus elleni küzdelem múltjából
- 1998. Balázs Géza: A magyar pálinka
- (2003, 2004, 2012.)
- 2002. Marton Szabolcs: Az égetett szeszek és az emberiség
- 2004. Uő: Az italok és az italozás története

Néprajzi adatok

- 1933. Luby Margit: a szilva hazája
- 1939. Vajkai Aurél: Cszerszegtomaj
- 1943. Kardos László: Őrség
- 1943. Bödei János: Zalabaksa
- 1945. Némethy Endre: Dunántúli prim. pf.
- 1956. Szentmihályi Imre: csödei pf.
- 1957. Ujváry Zoltán: zempléni pf.
- 1987. Zám Tibor: Szesz mesterek

A lepárlás titka

- Erjesztett (alkoholos) ital + tűz + hideg
- Az alkohol olcsó kalóriaforrás
- A bor és sör megelőzhette
- Julius Lips: elemi dolog a lepárlás: borral telt edény melegítése...
- Maurizio: tejpálinka (Milchschnaps), kumisz
- Enc. Brit.: kínaiak rizssörből, indiaiak cukornádból (arak), arabok bort desztilláltak

Európában több párlatkultúra

- *eurázsiai, archaikus (kelta?, szibériai?)
- Arab – görög/olasz közvetítésű

Magyarországon:

- Középkori olasz hatás
- Északi szláv hatás

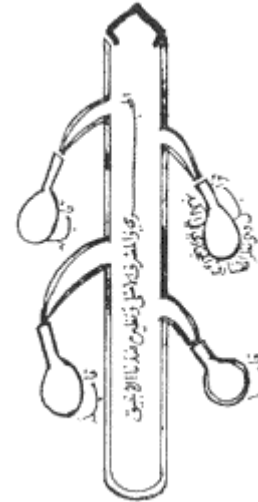
A világ égetett szeszes italai

- *Mezopotámia: desztillálás, illatszer...
- India: Kr.e.1200 Rig-véda: szurákava (rizs)
- Kín: 300. rizs
- Mongólia: 1247u. Karakumis
- Európa 6. sz. whisky (-Közel-Kelet?)
- 8. sz. arab alkimisták desztillálás, al-kohlu (finom por)
- 12. sz. desztilláció borból – spiritus
- 13. sz. lombik, kígyócső
- 14. sz. rézüst, szakaszos lepárlás
- 15. sz. gyógyszerből – élvezeti cikk
- 15. sz. *maja-olmék – desztilláció? Tequila?

- Rum (cukornád): indiai eredetű
- Gin: borókabogyóval ízesített rozsp.
Németalföld
- Whisky: rozs, árpa any. ír, skót
- Vodka: rozs, burgonya. Orosz v. lengyel
- Konyak: francia
- Abszint: ánizs ízű likőr, francia, svájci

Zosimos (arab) desztillációja

- Egyszerű --- frakcionált desztilláló

- Tody: pálmaborból, indiai
- Arak, arrak: rizs, cukornád stb. arab
- Raki: török, rekije (Csongrád)
- Szake: rizs, japán
- Grappa: törköly, olasz
- Calvados: almapálinka, francia

- Németország:
- Evangélikus pálinka: alma, körte (É)
- Katolikus pálinka: szilva, cseresznye, barack (D)
- Köménylikőr: Riga környékén

Honfoglalás előtt?

- Vékony Gábor, 2004.
nagyszentmiklósi
kincsen:
- ßúdud izdßan –
- bizánci párlat

Aqua vitae reginae Hungariae

- 1310-1342: Károly Róbert felesége
- Akovita, ákovita, Akvavitás
- 14-15. sz.
budai/kőszegi/soproni vár:
desztillálókészülék

Első történeti szóelőfordulások

- Aqua vitae 1332 borpárlat, gyógyszer
- Vino conbusto 1427 borpárlat
- Sublimatione vini 1438 borpárlat
- Weynbrwer 1463 borpárlat
- Vino palone 1502 ?
- Balinka 1572 gabona?
- Égettbor 1570 bor, 1766 g., 1658 gy.
- Pálinka 1572 bor, 1668 g., 1684 gy.
- Szesz 1585 (?)
- Palinkas 1663
- Crematura 16. sz. gabona
- Tótpálinka, gorolyka, rabasunka, gozuefka 17. sz. gabona
- Kogyi 17-18., sz. bor-g-gy.
- Szilvórium 18. sz. gy.

Folytatása következik!

- Köszönöm a figyelmet!
- Balázs Géza
- www.balazsgeza.hu

